

МА LLM Павле Антонијевић, истраживач-приправник,
Институт за филозофију и друштвену теорију
antonijevic.pavle@gmail.com

Прегледни рад
Примљен: 14.2.2023.
Прихваћен: 1.3.2023.

Увид у неке методолошке дилеме и спорења у истраживању интелектуалне историје

Апстракт: *Интелектуална историја представља врло широк и неодређен појам, праћен спорењима и несагласношћу међу историчарима коју покушавају да га прецизније дефинишу. Стога, рад представља скроман покушај да се на што прегледнији начин пружи увид у неколико методолошких проблема и дилема који прате ову расправу. Најпре су представљени поједини аспекти у спору око предмета и одређења дисциплине, да би, потом, било разматрано и неколико методолошких приступа. Анализиран је традиционални метод „историје идеја“ у САД, лингвистички контекстуализам „кембричке школе“, однос постмодернизма и интелектуалне историје, као и друштвена интелектуална историја. У завршном делу се расправља о одређеним савременим токовима у оквиру дисциплине, као и једном од потенцијалних решења за раније кризе и методолошке тешкоће.*

Кључне речи: интелектуална историја, историја филозофије, методологија, историја идеја, лингвистички контекстуализам, постструктурализам.

Примарни циљ овог рада је да, на сажет и прегледан начин, пружи увид у одређена кретања у оквиру дисциплине теоријског и методолошког разматрања техника истраживања интелектуалне историје. Недостатак прегледних радова на српском језику је основни мотив за писање текста оваквог типа. Одмах је неопходно нагласити да је, у тако значајној дисциплини, немогуће са сигурношћу одредити доминанте приступе у изучавању интелектуалне историје, као и побројати све представнике. Полазна тачка је уверење да тако нешто, у раду

оваквог типа, и не би било сврсисходно. Уместо тога, за студенте и истраживаче који се интересују за интелектуалну историју, потребнији је заокруженији увид у поједине погледе, расправе и спорења о предмету, техникама и методологији истраживања идеја у прошлости. У складу са тим, у раду је најпре представљен предмет и одређење интелектуалне историје из угла неколико савремених интелектуалних историчара на Западу, да би се у наставку прешло на одређене тенденције у оквиру теоријских и методолошких расправа о приступу. Прво је представљена „историја идеја“ схваћена у традиционалном смислу, да би се прешло на приказ контекстуалног приступа „кембричке школе“. У наставку, разматра се о питањима која су покренула друштвена историја, постструктурализам и неки други токови савремене историографије. Нужно је осврнути се на неке од карактеристика овог текста. Прво, рад је усмерен првенствено на западно искуство и енглески језички простор. Чак и када се говори о немачкој и француској историографији, то се чини на основу сазнања из литературе на енглеском. Друго, рад оваквог типа је нужно селективан. Циљ је био укључити што репрезентативније представнике из окриља сваког од одабраних приступа, као и њихове најутицајније радове. У значајнијој мери, то није било могуће постићи, што је неопходно подвући у овом кратком уводу.

Порекло интересовања за интелектуалну историју

Уколико бисмо следили став историчара Робина Колингвуда (Robin Collingwood) који износи у својој најпознатијој књизи, *Идеја о историји* (1946), по којој је „сва историја историја мисли“, интелектуална историја постоји колико и историја сама.¹ Уколико је таква дефиниција у потпуности неупотребљива, и њена блажа верзија, која би, нужно селективно, неког аутора из епохе ране модерне историје означила као првог интелектуалног историчара, такође не би пуно рекла о дисциплини.²

Историчар Ричард Ватмор (Richard Whatmore) указује на то да је Јохан Јакоб Брукер (Johann Jacob Brucker) први употребио појам „историја идеја“ у својој петотомној историји филозофије на латинском *Historia critica philosophiae* (1724–1744), а да би, у приближно исто време, Ђанбатиста Вико (Giambattista Vico) у свом делу *Scienza Nuova* (1725) употребио термин „историја мудрости“.³ До краја 18. века, термин „историја идеја“ је постао уобичајен, а термин „интелектуална историја“ први пут је употребљен у предговору *Речника енглеске*

¹ R. G. Collingwood, *The Idea of History*, (Cambridge: Cambridge University Press, 1946), 317.

² Историчар Доналд Кели (Donal R. Kelley), у својој књизи о историји бављања интелектуалном историјом, показује да она сеже знатно даље од 19. века (Donald R. Kelley, *The Descent of Ideas. The History of Intellectual History*, (London-New York: Routledge, 2002).

³ Richard Whatmore, *What is Intellectual History?*, (Cambridge: Polity, 2015), 22.

књижевности из 1755, делу које је написао Семјуел Џонсон (Samuel Johnson).⁴ Џонсон је „генеалогiju сентимената“ назвао „врстом интелектуалне историје“, мислећи на начин на који су аутори преузимали мисао и поступке других аутора. Ватмор сматра да су Дејвид Хјум и Монтескје најближи зачетници дисциплине у оном смислу како је ми схватамо данас.⁵

Већина интелектуалних историчара је сагласна да се прве интелектуалне историје, у модерном смислу, јављају кад и академска историја, у другој половини 19. века. Реч је о ауторима и делима, попут Лесли Стивенове (Leslie Stephen) *Историје енглеске мисли у 19. веку* (1876), Џ. Т. Мерцове (J. T. Merz) *Историја европске мисли у 19. веку* (1896–1912), Џон Дрејперових (John W. Draper) и Ендру Диксон Вајтових (Andrew Dickson White) студија о односу науке и религије и слично.⁶ Временом је интелектуална историја постала главни предмет истраживања познатих имена историографије, попут, Томаса Карлајла (Thomas Carlyle) и Џ. Б. Бјурија (J. B. Bury). Посебно је велики значај одиграла Буркхартова књига (Jacob Burckhardt) *Цивилизација ренесансе у Италији* (1860), која је покренула дебате о идентитету ренесансе епохе у односу на средњи век.⁷

Предмет истраживања интелектуалне историје

Одређење предмета и дисциплинарних граница интелектуалне историје, као и њеног односа према сродним дисциплинама, практично је немогућ задатак. Управо су дебате око методологије и предмета једно од главних предмета спорења интелектуалних историчара, који не могу да се сложе око основних карактеристика своје дисциплине. У овом делу биће представљене неки од погледа утицајнијих интелектуалних историчара на Западу.

Професор историје на Харварду, Питер Гордон (Peter E. Gordon), сматра да је интелектуална историја, у најширем смислу „истраживање интелектуалаца, идеја и интелектуалних појмова кроз време“.⁸ Историчарка Анабел Брет (Annabel Brett) доноси детаљније одређење предмета истраживања интелектуалне историје: „Интелектуални историчари нису заинтересовани само за начине

⁴ Исто, 23.

⁵ Исто, 24.

⁶ Stefan Collini, “The Identity of Intellectual History”, in R. Whatmore and B. Young (eds.), *A Companion to Intellectual History*, (Wiley-Blackwell, 2016), 8; Anthony Grafton, “The History of Ideas. Precept and Practice: 1950–2000 and Beyond”, *Journal of the History of Ideas*, Vol 67, No. 1 (2006), 12–13.

⁷ Jacob Burckhardt, *The Civilization of Renaissance in Italy*, (New York: The New American Library of World Literature, 1960); Grafton, *нав. дело*, 12–13.

⁸ Peter E. Gordon, “What is Intellectual History? A Frankly Partisan Introduction to a Frequently Misunderstood Field”, 2012, Available at, <https://ces.fas.harvard.edu/uploads/files/Reports-Articles/What-is-Intellectual-History-Essay-by-Peter-Gordon.pdf> (accessed 03.11.2022), 1.

на који су људи говорили... Поред свега тога, а ја бих рекла и првенствено – они су заинтересовани за начине говора којима су људи у прошлости *правили свој свет смисленим*: и стога, интелектуална историја мора испитати унутрашњу кохерентност и логику структура менталног реферисања или језика које изучава⁹. Ричард Ватмор прихвата дефиницију Џона Бороуа (John Borrow), који дисциплину дефинише као „процес оживљавања онога што су људи у прошлости мислили на основу ствари којих су рекли и онога шта су те ствари значиле њима тада“¹⁰. За Ватмора, „разумевање значења у оквиру нечијег света подразумева капацитет интелектуалне историје да открије шта је скривено од нас у историји мисли, идеје и аргументи који су занемарени само зато што су напуштени или одбачени од стране каснијих генерација. Интелектуални историчар тежи да оживи изгубљен свет, да обнови перспективе и идеје из рушевина, да подигне вео и објасни зашто су идеје имале одјека у прошлости и убеђивачку снагу“¹¹. Дакле, сви поменути аутори деле уверење да се интелектуални историчари баве идејама узимајући у обзир све контекстуалне аспекте у којима су се оне манифестовале. Контекстуални аспект подразумева историјску страну посла интелектуалног историчара, а текстуални аспект критичку и филозофску. Управо на то мисли Стефан Колини (Stefan Collini) када наводи да је задатак интелектуалног историчара да „чита као критичар, анализира као филозоф, а објашњава као историчар“¹².

Слично као и у англофоном свету, српски и хрватски историографски језик не познају јасно одређену разлику између појмова „интелектуална историја“ и „историја идеја“, а често се „историја филозофије“ или „историја мисли“ схватају као њихови синоними. Међутим, које су основне разлике међу овим дисциплинама (под-дисциплинама)? Део историчара и филозофа сматра да се историја филозофије значајно разликује од интелектуалне историје, пошто је она окренута евалуацији аргументације у оквиру текста.¹³ Са друге стране, други

⁹ Annabel Brett, “What is Intellectual History Now”, in D. Cannadine (ed.), *What is History Now?*, (Palgrave Macmillan, 2002), 127.

¹⁰ Richard Whatmore, *What is Intellectual History?*, 13.

¹¹ Исто, 5.

¹² Collini, *нав. дело*, 13.

¹³ Питер Гордон је таквог мишљења. По њему, основна разлика историје филозофије, у односу на интелектуалну историју је: усмереност ка анализи текста, а не контекста; евалуација садржине текста, а не његово разумевање; вредновање исправности аргументације, а не разноврсности расправа и алтернатива у датом историјском тренутку; задржавање у оквиру „филозофског канона“, а не изласка из уског академског оквира (Gordon, “What is Intellectual History?”, 3–4). Ричард Рорти (Richard Rorty), аутор утицајног текста о жанровима филозофске историографије, сматра да су у питању јасно одвојена поља, а да историја филозофије не мора да се стара о контексту и да може слободно примењивати идеје из прошлости на савремене проблеме, докле год очува свест да је реч о анахронизму (Richard Rorty, “The Historiography of Philosophy: Four Genres”, in Richard Rorty, J. B. Schneewind and Quentin Skinner (eds.), *Philosophy in History*, (Cam-

део њих чврсто остаје при ставу да је историја филозофије нужно историјска и да је немогуће на било какав исправан начин изоловано просуђивати о садржају текста.¹⁴ Колингвуд наводи да је дилема о два одвојена сета питања – историјском и филозофском – лажна, односно, да постоји само један сет – историјски.¹⁵ Чарлс Тејлор (Charles Taylor) позива на преиспитивање претпоставке о јединственој замисливости и уграђеној слици. То значи да: „како бисмо се ослободили од претпоставке јединствености, неопходно је открити порекло. Због тога је филозофија нужно историјска“.¹⁶ Даље, интелектуални историчари се разликују по питању идентитета поља интелектуалне историје и историје филозофије. За разлику од претходно споменутих аутора који верују да је реч о потпуно одвојеним дисциплинама, неки теоретичари, попут Мориса Мендлбаума (Maurice Mandelbaum) и Саре Хатон (Sarah Hutton), заступају став да је историја филозофија под-дисциплина у оквиру интелектуалне филозофије.¹⁷ Пошто је нужно историјска, она испитује само један аспект интелектуалне историје – званични филозофски канон. Међутим, проблематичност оваквог приступа се врло лако препознаје. Калвин Нормор (Calvin G. Normore), професор са Универзитета у Калифорнији, карактер историје филозофије види као „Јануса са два лица“ – истовремено тумачење текста савременим мерилима и тумачење текста у датом контексту. Оно што ми подразумевамо под филозофијом, „обликовано је комуналном перцепцијом тога ко су били филозофи и шта су биле границе њихове филозофије. Један од начина како се може бавити филозофијом је довођење у питање ове перцепције, а начин на који се она доводи у питање је призивањем историје филозофије (прошлости) на други начин, а такво препричавање је усмерено против оквира стандардне приче“.¹⁸

bridge: Cambridge University Press, 1984), 49–55). Неки филозофи чврсто остају при ставу да се социолошки (контекстуални) метод може користити евентуално као помоћно средство, а не као главни истраживачки метод (на пример, види на српски преведено дело: Horhe Grasiја, *Filozofija i njena istorija. Sporna pitanja u filozofskoj historiografiji*, (Beograd: „Filip Višnjić“, 2002)).

¹⁴ На пример, види: Leo Catana, “Intellectual History and the History of Philosophy: Their Genesis and Current Relationship”, in R. Whatmore and B. Young (eds.), *A Companion to Intellectual History*, (Wiley-Blackwell, 2016), 138.

¹⁵ Robin Collingwood, “The Historical Logic of Question and Answer”, in Preston King (ed), *The History of Ideas. An Introduction to Method*, (London-Totowa: Croom Helm-Barnes & Noble Books, 1983), 147–148.

¹⁶ Charles Taylor, “Philosophy and its History”, in Richard Rorty, J. B. Schneewind and Quentin Skinner (eds.), *Philosophy in History*, (Cambridge: Cambridge University Press, 1984), 21.

¹⁷ Maurice Mandelbaum, “The History of Ideas, Intellectual History and History of Philosophy”, *History and Theory*, Vol. 5 (1965), 43; Sarah Hutton, “Intellectual History and the History of Philosophy”, *History of European Ideas* 40:7 (2014), 926.

¹⁸ Calvin G. Normore, “The Methodology of the History of Philosophy”, in Herman Cappelen, Tamar Szabo Gendler and John Hawthorne (eds.), *The Oxford Handbook of Philosophical Methodology*, (Oxford: Oxford University Press, 2016), 37.

Историја идеја – Артур О. Лавцој и јединице-идеја

Прича о појединачним приступима почиње „историјом идеја“. Појам „историје идеја“ углавном се везује за дело америчког филозофа и историчара Артура Онкен Лавцоја (Arthur Oncken Lovejoy). Лавцој је први пут употребио појам 1919. године, а 1923. године је основао „Клуб историје идеја“ на Џонс Хопкинс Универзитету. Клуб је постао место окупљања и дискусије професора и студената из разних дисциплина, попут филозофије, књижевности, лингвистике, уметности, политичких наука, историје и класичних наука.¹⁹ Круна и највеће достигнуће Лавцојевог круга, било је покретање *Часописа за историју идеја* (*Journal of the History of Ideas*) 1940. године. У уводном броју часописа, Лавцој наводи да било који појединачни елемент филозофског система, „који се први пут јавља на сцени у једној од конвенционално истакнутих провинција историје... може, а често се то и дешава, прелазити преко низа других“.²⁰

Часопис за историју идеја је постигао огроман успех из разлога што је понудио једно ново поље, позиционирано између дисциплина историје и филологије. Историчар Ентони Грефтон (Anthony Grafton) са правом наглашава како историја идеја на почетку није третирана као проста дисциплина у оквиру историје, већ „интелектуална сеизметичка зона где су се тектонске плоче разних дисциплина сударале, производећи разноврсне звукове“.²¹ Због свог иновативног карактера, историја идеја је уживала велики значај и популарност током педесетих година 20. века.

Када је, током 1970-их читава дисциплина интелектуалне историје запала у кризу, *Часопис за историју идеја* је преживео све трансформације због тога што никад није ни био замишљен као јединствена школа или простор где би се практиковао искључиво један метод истраживања. Име Артура Лавцоја се више везивало за његов метод, него за приступ у оквиру часописа.²² У извесном смислу сам Лавцој је то омогућио, пошто су његова предавања, сусрети, као и сам часопис, постали средиште интердисциплинарног окупљања студената на Универзитету Џонс Хопкинс. Лавцој је одбацио прогресивно схватање интелектуалног развоја, уместо тога отворивши питање осцилација у историји мисли.

У чему се тачно састоји Лавцојев приступ? Он 1933. године објављује књигу *Велики ланац бивства* (*The Great Chain of Being*), која се обично сматра студијом којом је ударен темељ дисциплини историји идеја. Сама књига је

¹⁹ Warren Breckman, “Intellectual History and the Interdisciplinary Ideal”, in Darrin M. McMahon and Samuel Moyn (eds.), *Rethinking Modern European Intellectual History*, (Oxford: Oxford University Press, 2014), 276.

²⁰ Arthur O. Lovejoy, “Reflections on the History of Ideas,” *Journal of the History of Ideas* 1, no. 1 (1940), 4.

²¹ Grafton, *нав. дело*, 2.

²² Исто, 6.

посвећена испитивању историје једне конкретне идеје. У питању је идеја о хијерархијској структури која везује сву материју и живот, а која има корене у античким текстовима, а која је кроз неоплатонизам и хришћанство, преношена све до 19. века. Међутим, у уводном делу књиге, Лавцој представља начин на који он схвата историју идеја, као и метод којим се служио у свом истраживању.

Основна Лавцојева поставка је да се истраживање историја идеја заснива на испитивању јединица-идеја (*unit-ideas*). Јединице-идеја представљају појединачне компоненте у оквиру разних филозофских система, њима заједничке или различите, а које истраживач може издвојено да анализира и развој да прати.²³ Без обзира на одређене новине које свака политичка доктрина (филозофија) доноси са собом, потпуна оригиналност није могућа. Лавцој сматра да су у питању идеје које се репродукују, а да њихова другачија примена даје утисак оригиналности.²⁴ Наизглед велика разноврсност филозофских школа и политичких доктрина долази услед саставних елемената који их чине – који су заједнички и историјски, али чије су комбинације увек различите (производећи разне *-изме*).²⁵ То не значи да је у питању јасно одређени комплекс идеја (на пример, када кажемо хришћанство), већ да је у питању више система који су у различитим периодима и од различитих аутора имали слично, али често и супротстављено значење.²⁶ По Лавцоју, те јединице су присутне без обзира на епоху. Велики филозофски системи нису погодни за анализу, а њихова генеалогичка се не може пратити јер су састављени од низа јединица-идеја које различито мењају скуп.

У уводном броју *Часописа за историју идеја* (1940) Лавцој историју идеја дефинише као: „прописно аналитичко и критичко истраживање природе, генезе, развоја, ширења, међусобне интеракције и ефекта идеја које су генерације људи гајиле, око којих су се свајале и које су их очигледно покретале“.²⁷ Након што препозна идеју-јединицу, историчар идеја је мора пратити кроз све области историје кроз које је она могла бити испољена (филозофија, наука, књижевност, уметност, религија, политика и слично). Лавцој креће од претпоставке да се нека идеја (уверење или начин ментално-несвесног) може идентификовати и њен ток препознати на најразноврснијим географским подручјима и периодима (уз све разлике).²⁸ Интердисциплинарност тако постаје предуслов правилног разумевања идеја, а она представља један од главних Лавцојевих мотива у ства-

²³ Arthur O. Lovejoy, *The Great Chain of Being. The Study of History of an Idea*, (Harvard: Harvard University Press, 2001), 3.

²⁴ Исто, 4.

²⁵ Исто.

²⁶ Исто, 6.

²⁷ Arthur O. Lovejoy, “Reflections on the History of Ideas”, *The Journal of the History of Ideas*, 1 (1940), 8.

²⁸ Arthur O. Lovejoy, *The Great Chain of Being*, 15.

рању своје концепције.²⁹ Задатак историчара идеја је да, поред филозофских дела, добар део свог истраживања усмери и на књижевност, уметност и друге дисциплине.

Без обзира на оштре критике под чији удар је Лавцојев метод дошао, део те традиције је опстао у виду пројекта *Речник историје идеја* (*The Dictionary of the History of Ideas*), који се појавио 1972. године под уредништвом Филипа Винера (Philip P. Wiener). Пројекат је доживео савременију верзију, *Нови речник историје идеја* (*New Dictionary of the History of Ideas*), који је објављен 2005. године под уредништвом Марије Клајн Хоровиц (Maryanne Cline Horowitz).³⁰

Лавцојев пројекат се до данас суочио са бројним критикама и углавном је у потпуности напуштен. Међу првим критикама које су пристигле била је она од аустријског књижевног теоретичара, Леа Шпицера (Leo Spitzer), који је Лавцоју замерио то што је он заправо идејама-јединицама дао идентитет и покретачку снагу у историји мисли.³¹ Отвореност *Часописа за историју идеја* се огледа у чињеници да је дебата између Лавцоја и Шпицера објављена у часопису. Пре главне критике која је потекла од Скинера (Quentin Skinner), Лавцојева концепција се нашла и под снажном критиком Мориса Мендлбаума. По њему, усмеравањем на изоловану анализу јединица-идеја, Лавцој губи из вида доминантни филозофски проблем једне епохе који је могао да иницира и усмерава развој мисли код појединачних аутора или филозофских покрета.³² Конструкција доктрине и формативни покретачи одређеног контекста који су, на крају крајева, ако прихватимо Лавцоја, довели до слагања више јединица-идеја у његовом оквиру, нису предмет анализе. По Мендлбауму, не покреће се питање шта је базични циљ и мотивациона снага једног система.³³ Оригиналноста која по Лавцоју постоји само у конструкцији доктрина (начину на који су распоређене јединице-идеје), скрајнута је ради изоловане анализе јединица идеја.³⁴ За крај, најжешће место Мендлбаумове критике је везано за субјективност

²⁹ Mandelbaum, *нав. дело*, 34.

³⁰ Историчар Џотам Парсонс (Jotham Parsons) контекстуализује околности у којима су се речници појавили међусобним поређењем. Први речник је продукт хладноратовског контекста са дефиницијом термина која је имала за циљ да пласира наратив о „западним, демократским“ вредностима које се супротстављају „диктаторском“ карактеру Источног блока. Парсонс на све то додаје и чињеницу да је *Часопис историје идеја* практично једини научни часопис који је посебно финансирала СИА кроз свој Комитет за културне слободе (Jotham Parsons, “Defining the History of Ideas”, *Journal of the History of Ideas*, Vol 68, No. 4 (2007), 683–699).

³¹ Leo Spitzer, „Geistesgeschichte vs. History of Ideas as Applied to Hitlerism“, *Journal of the History of Ideas*, V (1944), 191–203. Лавцој је одговорио на критике у: Arthur O. Lovejoy, „Reply to Professor Spitzer“, *Journal of the History of Ideas*, V (1944), 204–219.

³² Mandelbaum, *нав. дело*, 37.

³³ Исто.

³⁴ Исто.

историчара у доношењу „прелиминарних логичких анализа јединица-идеја“.³⁵ На који начин историчар препознаје да ли је јединица-идеје у потпуности део континуираног тока значења (попут *великог ланца бивства*), када зависи од претходних манифестација и на њих се надовезује и, са друге стране, идеја које имају прекинути и вишезначни ток (које се могу обновити независно од претходне манифестације).³⁶ Како се идеја „природе“ може пратити у континуираном току ако је сам Лавцој идентификовао чак преко 60 значења у антици? Такав слободан приступ је и довео до тога да, без документарних доказа и уз сву различитост контекста, настану тезе по којима се извори тоталитаризма могу наћи у просветитељској мисли.

„Кембричка школа“ и лингвистички контекстуализам

Лингвистички контекстуализам „кембричке школе“ је практично рођен из критике Лавцојеве историје идеја. Ова група историчара одбацује концепт јединица-идеја као субјективну, конструисану претпоставку о заокруженом систему, који, измештен из историјске стварности, прати еволуцију неког концепта. Критика је била толико снажна да је практично означила крај Лавцојевог приступа. Као алтернативу, Квентин Скинер, кључна фигура „школе“, нуди свој метод лингвистичког контекстуализма заснован на алтернативној методологији филозофије језика, коју је он израдио на теоријама Лудвига Витгенштајна (Ludwig Wittgenstein), Џона Серла (John Searle) и Џона Остина (John Austin).

Интелектуални историчар Ричард Ватмор анализира опште токове у хуманистици који су довели до појаве Скинеровог приступа. Прво, Лудвиг Витгенштајн објављује *Филозофска истраживања* (1958), заступајући тезу да је језик нераскидиво повезан са људском акцијом. Уместо испитивања значења одређених речи, Витгенштајн сматра да је потребно бавити се употребом речи у „лингвистичкој игри“.³⁷ У оквиру игре постоји одређени сет правила и конвенција приликом употребе језика. Игра усмерава оно што се рачуна за смислено, односно диктира шта је валидан, а шта невалидан лингвистички потез.³⁸ Без познавања правила, ми не можемо разумети језик пошто нам је нејасна илокуциона позадина (шта аутор запрао говори, због чега и шта он жели да постигне). Уз Витгенштајна, још једно дело је значајно допринело школи. Након рата, постхумно се објављује и Колингвудова *Идеја историје* (1946). Колингвуд је

³⁵ Исто, 40.

³⁶ Мендлбаум користи пример антрополога који на више неповезаних страна света пронађе исти артефакт (Исто, 38–39)

³⁷ Richard Whatmore, “Quentin Skinner and the Relevance of Intellectual History”, in R. Whatmore and B. Young (eds.), *A Companion to Intellectual History*, (Wiley-Blackwell, 2016), 97.

³⁸ Brett, *нав. дело*, 117.

снажно утицао на Скинера својом фундаменталном претпоставком да „историја мисли не треба да буде сагледана као серија покушаја да се одговори на канонски сет питања, већ као низ епизода у којима се питања као и одговори фреквентно смењују“.³⁹ Тих година долази до објављивања неколико значајних дела која су додатно могла да помогну Скинеру у формулисању свог метода.⁴⁰ Међу њима, посебно велики значај је имала књига Џона Покока (J. G. A. Pocock), *Антички устав и феудално право* (1957).⁴¹

Методолошки приступ лингвистичког контекстуализам дефинитивно је уобличен објављивањем три текста: Џона Покока (1962), Џона Дана (John Dunn) и Квентина Скинера (1969).⁴² Ричард Ватмор Скинеров текст назива извесним „манифестом школе“ без обзира што се сам Скинер касније одрекао дела тврдњи, а у репринту из 2002. године, пола текста изменио.⁴³

Која је методолошка основа, која повезује ове текстове у заједнички приступ изучавању идеја у прошлости? Овај круг историчара предлаже третирање текстова искључиво као посебних продукта историјског контекста, првенствено идеолошког контекста формираног кроз лингвистичку праксу.⁴⁴ У таквом тумачењу, језик и структура у оквиру које он функционише (дискурс) представљају главни оперативни оквир током стварања текста, односно, они одређују деловање језичког актера, па и домашаје његове аргументације.⁴⁵ Џон Покок језик види као политички систем, а политику као игру језиком.⁴⁶ Употребљавајући

³⁹ Robin Collingwood, “The Historical Logic of Question and Answer”, 143.

⁴⁰ Вредно је споменути Питера Ласлета (Peter Laslett) 1960. објављује књигу о Локвим *Двема расправама о грађанској влади*, показујући да је Лок још 1681. започео писање дела, и да постоје потпуно одвојене намере иза писања и публикације. Такође, Џон Боро (John Burrow), у својој књизи *Еволуција и друштво: студија о викторијанској друштвеној теорији* (*Evolution and Society: A Study in Victorian Social Theory*, 1965), анализира Дарвинове идеје контекстуализоване у викторијанском раздобљу када су идеје социјалне еволуције биле популарне (Cesare Cuttica, “Intellectual History in the Modern University”, in R. Whatmore and B. Young (eds.), *A Companion to Intellectual History* (Wiley-Blackwell, 2016), 39). Боро указује на дисконтинуитет, ненамераване последице, трагичне неуспехе и изгубљене традиције аргумената. Ове студије отварају поље „малих фигура“ у политичкој мисли и аргументација који нису преовладала (Whatmore, “Quentin Skinner and the Relevance of Intellectual History”, 98).

⁴¹ J. G. A. Pocock, *The American Constitution and the Feudal Law. A Study of English Historical Thought in the Seventeenth Century*, (Cambridge: Cambridge University Press, 1987).

⁴² J. G. A. Pocock, “The History of Political Thought: A Methodological Inquiry (1962), in *Political Thought and History. Essays on Theory and Method*. (Cambridge: Cambridge University Press, 2009), 3–19; John Dunn, “The Identity of the History of Ideas”, *Philosophy*, 43/164 (1968), 85–104; Quentin Skinner, “Meaning and Understanding in the History of Ideas”, *History and Theory*, Vol. 8, No. 1 (1969), 3–53.

⁴³ Brett, *нав. дело*, 99–100.

⁴⁴ Исто, 99.

⁴⁵ Исто.

⁴⁶ Kenneth Sheppard, “J. G. A. Pocock as an Intellectual Historian”, in R. Whatmore and B. Young (eds.), *A Companion to Intellectual History*, (Wiley-Blackwell, 2016), 114.

израз „језици“, Покок наводи да он мисли на „идиоме“ или „реторику“ – „институционални језик“. Дакле, текстови нису само догађаји већ су језици матрице унутар којих се текстови као догађаји одвијају. У тој матрици је могуће читати читаву серију могућих значења.⁴⁷

Које је новина у анализи језика инспирисала кембрички круг историчара? Ту позадину, на сажет начин објашњава историчарка Анабел Брет. Дела од пресудног утицаја су Серлови *Акти говора* (*Speech Acts*, 1969) и Остинова књига *Како радити ствари са речима?* (*How to Do Things with Words?*, 1975). Њима је отворено питање односа језика, мисли, агенде и времена.⁴⁸ Оба аутора тврде да речи и језик нису ограничени на „казивање ствари онаквим какви јесу“, већ да оне у специфичним контекстима могу да „ураде ствари“.⁴⁹ Поред класичног разумевање изговорене (написане) речи у виду исказа који има јасно значење (локуциони чин), исказ може имати и сложенију социјалну функцију (илокуциони чин). Илокуциони чин указује на ауторову намеру, што је главни предмет истраживања историчара „кембричке школе“.⁵⁰ Текст који се истражује настаје као продукт одређеног циља (намере) аутора, којим је он желео да произведе одређену радњу. Иако илокуциони чин остаје садржан у тексту, он се не може препознати без контекста. Како бисмо га идентификовали, неопходно је познавати шта је аутор заправо радио (*was doing*), а што постижемо само сагледавањем околности у којима је настао одређени текст.⁵¹ Резултат је метод који се позива на истраживање историјског контекста као предуслова разумевања било којег текста. У случају „кембричке школе“, реч је о лингвистичком контексту – историјско време и конвенције (дискурси) који управљали и усмеравали начин на који су аутори говорили (писали).

Уместо уверења да је задатак дисциплине испитивање историје израза мисли, интелектуална историја је замишљена као историја исказа унутар језика (замишљеног као лингвистичка игра са правилима). Односно, идеје се више не тумаче као вредности независне од речи, које могу бити изражене било којим другим речима. Језик постаје конститутивни елемент идеја – „коришћење речи на одређени начин у оквиру специфичног језичког хоризонта значи мисао са-

⁴⁷ Исто, 113.

⁴⁸ Brett, *нав. дело*, 116.

⁴⁹ Исто.

⁵⁰ Што не значи да је у питању само идентификација директне, ауторове намере. Покок указује на то да постоји више нивоа намера и акција које реконструишемо на основу целокупног ауторовог опуса, биографије, односа према савременицима и социо-политичког контекста, а које нам помажу да разумемо сам текст, без обзира што оне нису директно у вези са аутором. На пример, намере и акције које је аутор извршио а да их он сам није приметио; намере и акције које је аутор могао да изврши али није; и намере и акције које нису биле могуће у датом историјском контексту (G. A. Pocock, “Texts as events: reflections on the history of political thought (1987)”, *Political Thought and History. Essays on Theory and Method*, (Cambridge: Cambridge University Press, 2009), 109–110)

⁵¹ Исто.

му“.⁵² Из тога проистиче да мисао не постоји изван речи, она не може имати своју независну историју. Не постоји некакав над-лингвистички „концепт“ који живи у апстрактној димензији, доступан за истраживање.⁵³ Начелно, сама анализа није ограничена на елитистичку продукцију или „велике ауторе и дела“, без обзира што су припадници „кембричке школе“ томе били склони. Реторика, дискурс у оквиру којег су писана дела обухватају шири лингвистички контекст који укључује и мање значајна дела и општи начин опхођења међу ауторима (попут памфлета, новина и слично).⁵⁴

Овако постављен приступ није могао наћи ни минимум разумевања за Лавцојев метод историје идеја. Најпотпунију критику изолованог тумачења текста и праћења генеалогije идеја саставио је Квентин Скинер у, већ споменутом, тексту *Значење и разумевање историје идеја* из 1969. године. Изоловано тумачење текста почива на његовом сагледавању као самодовољног.⁵⁵ Скинер покреће питања која представљају основ његовог метода, попут *Шта је аутор мислио док је писао? Шта је он заправо желео да каже, као и због чега?* Искључујући контекст, историчари упадају у замку да из своје савремене перспективе претпоставе намере аутора које не одговарају његовом времену.⁵⁶ Резултат таквог истраживања је „митологија“, а не „историја“ – историчар креће са неком претпоставком о идеји, па је налази код разних аутора без обзира што ти аутори нису на тај начин размишљали о њој (ако су уопште и могли да размишљају).⁵⁷ Из овога проистичу две опасности. Прво, тврдња да је одређени аутор мислио нешто што у датом историјском тренутку није могао да мисли и, друго, идентификација одређених елемената којим се тврди да је аутор имао доктрину, али да је није довољно артикулисао.⁵⁸ Резултат су „митологија кохерентности“ – уверење да је аутор желео да понуди заокружен систем; и „митологија доктрине“ – вештачки формиран идеални тип доктрине који су онда проналази у разним раздобљима, као да је одувек постојао.⁵⁹ Исход је аисторичан, па „историја писана на тај начин уопште није историја идеја, већ апстракција: историја мисли које нико никада заправо није успео до краја да промисли на нивоу кохерентности које нико никада заправо није ни тежио“.⁶⁰

Поред „митологије кохерентности“ и „митологије доктрине“, Скинер препознаје и „митологију пролепсиса“ и „митологију пароксијализма“. До „мито-

⁵² Исто, 117.

⁵³ Исто.

⁵⁴ Исто, 118.

⁵⁵ Skinner, “Meaning and Understanding in the History of Ideas”, 5.

⁵⁶ Исто, 6–7.

⁵⁷ Исто, 7.

⁵⁸ Исто, 9–10.

⁵⁹ Исто, 10, 16–17.

⁶⁰ Исто, 18.

логије пролепсиса“ долази када је историчар више заинтересован за рецепцију и значај неког аутора (теорије) него за циљ и значај који је имао сам аутор. „Митологију пролепсиса“ прати „митологија пароксијализма“, која се односи на праћење утицаја старијих аутора на млађе. Скинер и у овом случају наводи низ примера, попут оног да је Лок реферисао на Хобса.⁶¹ По Скинеру, није у питању само проблем и страх од тога да се заокружени системи доктрина проналазе код аутора који их сами нису имали, већ да се такав заокружен систем (чак и када их има, Скинер верује, на пример, код Хобса) посматра као самодовољан.⁶² Скинер одбацује идеју да значење може бити „универзално“ и „надвременско“, показујући на примерима да исте речи у различитим епохама имају различито значење за савременике. Још присутнији проблем је да аутор некад намерно говори замршеним или измењеним језиком како би се прекрило значење, које се преноси посредно.⁶³ Скинер овај проблем назива „посредничким стратегијама“ писања.⁶⁴ Наводи пример о погрешном тумачењу Хобса по којем је он хвалио цркву, док се анализом контекста открива да је у питању била иронија. Зато је неопходно покренути питања где се аутор кретао, шта је радио и чиме се бавио, каква је била општа рецепција његовог дела и слично. Немогуће је открити шта су текстови намеравали да значе без ослањање на доказе изван самих текстова.⁶⁵ „Из овога следи да, како би се разумео текст, мора бити сагледана и интенција да буде схваћен, као и интенција да та интенција треба бити схваћена, коју би сам текст као намеравани акт комуникације мора да отелотвори“.⁶⁶

Критике лингвистичког контекстуализма

Без обзира на значајну улогу коју је метод лингвистичког контекстуализма одиграо у критици изолованог тумачења текста, његова искључивост и радикална примена отварају простор за критику и преиспитивање. Историчар Стефан Колини наводи да оно што се узима као контекст „зависи од нашег разумевања текста који ми одлучујемо да окружимо другим елементима, као и која питања и

⁶¹ Исто, 25.

⁶² Исто, 30–31.

⁶³ Исто, 32.

⁶⁴ Овим проблемом се посебно бавио Лео Штраус (Leo Strauss) у *Убеђивању и вештини писања* (1941). По њему, бројна дела поседују значење скривено „између редова“ (Leo Strauss, “Persecution and the Art of Writing”, *Social Research*, Vol. 8, No. 4 (1941), 488–504. Иако је био јако утицајан, инспиративан и са крајње занимљивим приступом, Штраус је постигао мало тога. Потпуна примена његовог метода води у релативизам, немогућност доласка до истине или формулације било каквог сигурног закључка (Whatmore, *What is Intellectual History?*, 37–38).

⁶⁵ Skinner, “Meaning and Understanding in the History of Ideas”, 35.

⁶⁶ Исто, 48.

дилеме ми тежимо да разрешимо“.⁶⁷ Било који елемент који даје смисао анализи текста може бити схваћен као природан контекст, па тако можемо заборавити све оне друге појаве (које су често бесконачне) које подједнако имају значаја.⁶⁸ Сам чин постављања контекста није неутралан и он не гарантује заштиту од погрешног тумачења текста. Овај проблем се огледа у парадоксу наглашавања потребе свеобухватне контекстуализације и истовремено бављење примарно политичком теоријом и запостављање метафизичког, религијског, епистемолошког аспекта.⁶⁹

Мартин Џеј (Martin Jay) примећује сличан проблем у чињеници да се контекст за текст проналази у самом тексту.⁷⁰ Поред тога, чин одређивања контекста остаје затворен у садашњост и не постоји као нешто природно, само по себи. Уз све то, број контекста је увек већи, некада су они толико различити да је немогуће одредити доминантан међу њима, а чак и када се он одреди, он остаје фрагментиран.⁷¹

Питер Гордон сматра да претерани лингвистички контекстуализам почиња на погрешним премисама. Прво, Скинорова премиса да изворно значење идеје одговара само специфичној околини артикулације (међусобно повезаним аспектима), имплицира холизам – један део има смисла само у оквиру одређене целине, односно, он није исти у другој целини.⁷² Друго, Гордон одбацује став да идеје (ауторе) можемо разумети само у одређеном временском и просторном оквиру у којем они комуницирају (нпр. доба научне револуције у Западној Европи).⁷³ Такав приступ он назива „премисом провинцијализма“, сматрајући да интелектуални историчар мора дозволити могућност ауторовог настојања да комуницира изван свог времена и простора.⁷⁴ Као што се критикује проток идеја и њихово сагледавање у ширем временском и просторном оквиру (често оправдано због различитости), зашто би се остало на претходно омеђене епохе и просторе (попут ране модерне или Западне Европе).

Треће, најубедљивији аргумент Гордонове критике се огледа у критиковању тзв. „премисе исцрпљивања“. Она садржи уверење да за сваку идеју постоји јединствени контекст који одређује и исцрпљује њено читаво значење.⁷⁵ За-

⁶⁷ Collini, *нав. дело*, 12.

⁶⁸ Исто.

⁶⁹ Peter E. Gordon, “Contextualism and Criticism in the History of Ideas”, in Darrin M. McMahon and Samuel Moyn (eds.), *Rethinking Modern European Intellectual History*, (Oxford: Oxford University Press, 2014), 33.

⁷⁰ Martin Jay, *Genesis and Validity. The Theory and Practice of Intellectual History*, (Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 2002), 36.

⁷¹ Исто, 36–40.

⁷² Исто, 38–40.

⁷³ Исто, 41.

⁷⁴ Исто, 42.

⁷⁵ Исто, 44.

немарујући могућност семантичког континуума, као и могућност да идеје из прошлости могу имати „критичку употребљивост“ у неком другом тренутку, ова премиса редукује поље истраживања. „Идеја измештена из јединственог контекста првобитне артикулације не може више бити сагледана као иста идеја: она пати од стигме нелегитимности. Премиса исцрпљивања нас, с тога, суочава са коначном последицом свих претходно споменутих премиса – наиме, охрабрује став да је главно поље интелектуалне историје реконструкција дисконтинуитетних контекста и обесхрабрује историчара да покуша да промисли о могућности дуго-одрживих интелектуалних традиција“.⁷⁶ Свођење идеје искључиво на прошли контекст служи да „порази идеју“, да је означи као нелегитимну. Питер Гордон користи занимљив термин како би описао ову појаву, називајући је „де-фетистичким историзмом“.⁷⁷ Искључиви контекстуализам негира одрживост и опстанак идеја из прошлости у садашњости, па тако свако доба постаје „острво за себе“.⁷⁸ Испада да су идеје у прошлости толико другачије да оне немају никакав облик нити релевантност за будућност, па да је наш свет у потпуности другачији.⁷⁹ Највећа опасност премисе исцрпљивања је уверење да идеја може доћи у потпуни *stasis* у својој околини (контексту).⁸⁰ По Гордону, ни један контекст не може бити довољан за остваривање свих критичких потенцијала идеје.⁸¹ Неисторично је веровати да постоји некакав коначан контекст са простором за сва остварена или сва могућа а неостварена значења.⁸²

Ричард Ватмор наводи најчешћа места критике самог Скинера.⁸³ Најпре, он је оптуживан да је превише филозофски усмерен и да је занемарио занат историчара (архивско истраживање).⁸⁴ Затим, део аутора га оптужује да је својом методом обесмислио анализу политичке мисли – раскидом везе савремене политичке теорије и историје, истраживање интелектуалне историје је постало ирелевантно, чиме је начињена штета популарности и значају интелектуалне историје. Такође, претерано наглашавање ауторове намере доводи до тога да се занемарују социјална и економска анализа. Уз то, остаје неразрешено питање којим техникама се утврђује и процењује намера више аутора.

⁷⁶ Исто.

⁷⁷ Исто, 45.

⁷⁸ Исто, 46.

⁷⁹ Исто, 47.

⁸⁰ Исто, 49.

⁸¹ Исто, 50.

⁸² Исто, 50–51.

⁸³ Whatmore, “Quentin Skinner and the Relevance of Intellectual History”, 103.

⁸⁴ Заправо, у питању је парадоксална ситуација. Од стране историчара, он је често оптуживан да је превише филозоф, а од стране филозофа, да је превише историчар.

Редефинисање поља из угла постструктурализма и друштвене историје идеја

Појава и успон друштвене историје током 1960-их година скоро да је у потпуности поразио читаву дисциплину интелектуалне историје. Она је означена као елитистичка, превише усмерена на канон, недовољно свесна социјалног и економског аспекта развитка идеја, па, самим тим, ирелевантна.⁸⁵ Нова струјања у хуманистици током 1980-их година, првенствено постструктурализам, довела су у питање сам метод истраживања и положај историје као академске дисциплине. Дисциплина интелектуалне историје је испратила започете расправе, отварајући низ питања о значају „лингвистичког обрта“ у разним часописима и на бројним конференцијама.⁸⁶

Постмодернистичка критика одбацује став да аутор (говорник) може бити позициониран у центар анализе, као и да речи могу бити употребљене у складу са ауторовим намерама. У таквом тумачењу, контекстуални метод заснован на уверењу да се ауторове намере сазнатљиве, у потпуности се напушта. „Основна постмодернистичка премиса је да језик не рефлектује независну реалност или свет (до које се долази контекстуалном анализом), већ конституише реалност или свет саму по себи“.⁸⁷ У постструктуралистичком тумачењу, језик се више не посматра као „оруђе“ које ми поседујемо и слободно користимо, већ као себи својствена „форма живота“. „Уместо језика који нам је дат на коришћење, он стоји „иза нас“, делујући независно од нас, изван наше контроле, заправо, контролишући нас на тај начин да ми сами постајемо они којима језик говори (*become spoken*), а не говорници (*speakers*) језика“.⁸⁸ Жак Дерида (Jacques Derrida) сматра да „текст функционише у одсуству аутора“.⁸⁹

⁸⁵ Види: Grafton, *нав. дело*, 2; Darrin M. McMahon, Samuel Moyn, “Introduction: Interim Intellectual History”, in Darrin M. McMahon and Samuel Moyn (eds.), *Rethinking Modern European Intellectual History*, (Oxford: Oxford University Press, 2014), 4–5.

⁸⁶ На пример, 1980. године је организована велика конференција на Универзитету Корнел. Резултат је био зборник радова *Модерна европска интелектуална историја: Преиспитивање и нове перспективе* (McMahon, Moyn, *нав. дело*, 6). Још један значајан скуп, форум одржан у склопу *American Historical Review* 1992. године довољно сведочи о томе колико се тих година разговарало међу историчарима о односу интелектуалне историје према новим темама које су узбудиле друштвене науке. На пример, види: Russel Jacoby, “A New Intellectual History”, *The American Historical Review*, Volume 97, Issue 2 (1992), 405–424; Dominic LaCapra, “Intellectual History and Its Ways”, *The American Historical Review*, Volume 97, Issue 2 (1992), 425–439; Robin D. G. Kelley, “Notes on Deconstructing The Folk”, *The American Historical Review*, Volume 97, Issue 5 (1992), 1400–1408.

⁸⁷ Brett, *нав. дело*, 120.

⁸⁸ Исто.

⁸⁹ Edward Baring, “Intellectual History and Poststructuralism”, in R. Whatmore and B. Young (eds.), *A Companion to Intellectual History*, (Wiley-Blackwell, 2016), 38

Друго познато место критике је Фукоова (Michel Foucault) теорија дискурса. Дискурзивне формације су организоване по правилима која делују изван нивоа свести историјских актера, укључујући и оквир идеја чији лимит је био детерминисан – односно, опсег идеја је смештен у оквиру концепта изван којег аутор није могао да размишља о алтернативама.⁹⁰ Зато је неопходно истражити „серију блокова дискурса“ са независним правилима формирања.⁹¹ Таква анализа значи да аутор бива децентриран. Како бисмо разумели нешто што је речено (или написано), потребно је истражити дискурзивну формацију која омогућава да се то изговори (напише) – односно, непотребно је покретати питање индивидуалног аутора и његових намера.⁹² Аутор или ауторство су само у функцији дискурса. Фукоовски приступ „убија“ агенду аутора и уместо тога поставља у први план агенду текста – речи у одређеном контексту могу имати смисла, „радити ствари“, у одсуству самог аутора.⁹³

Још један правац који је покушао да редефинише читаво поље интелектуалне историје, представља друштвена интелектуална историја. Током 1980–их, низ аутора из разних земаља, попут Роберта Дарнтона (Robert Darnton), анализисте Роже Шартијеа (Roger Chartier) и Карла Гинзбурга (Carlo Ginzburg) почињу да се баве историјом књига и читања – дисциплином која за предмет има продукцију, штампање, продају и интересовање за књиге у прошлости.⁹⁴ Пионирска студија у овој области је Гинзбургова књига *Сир и црви: Свет шеснаестовековног воденичара* (1976).⁹⁵ Користећи традиционалне методе интелектуалне историје, Гинзбург их везује са анализом књига које је воденичар читао и могао читати, па је на тај начин објаснио његов систем идеја и „јеретичност“ због које је на крају погубљен од стране власти. По Графтону, књига је једна од најбољих студија микроисторије. Све је то утицало на изучавање настанка, циркулације и улоге који су текстови имали, питања формирања канона, па сада питање интерпретације текста незаобилазно прати питање издаваштва и оквира заједнице у којем циркулишу књиге.⁹⁶ Истражује се и читање, а не само писање, како од стране елите и интелектуалаца, тако и од маса. Довољно је споменути нека од тих дела, попут Данијела Вулфа (Daniel Woolf) и *Читање историје у*

⁹⁰ Whatmore, *What is Intellectual History?*, 35.

⁹¹ Brett, *нав. дело*, 120.

⁹² Исто, 121.

⁹³ Исто.

⁹⁴ Grafton, *нав. дело*, 27–28.

⁹⁵ Carlo Ginzburg, *Sir i crvi. Kozmos jednog mlinara iz 16. stoljeća*, Zagreb: Grafički zavod Hrvatske, 1989.

⁹⁶ Приступ је најбољи израз нашао у историји просветитељства. Види: Robert Darnton, “In Search of Enlightenment: Recent Attempts to Create a Social History of Ideas”, *Journal of Modern History* 43, no. 1 (1971); Robert Darnton, *The Business of the Enlightenment: A Publishing History of the Encyclopédie*, (Cambridge: Harvard University Press, 1979); Jonathan Israel, *The Democratic Enlightenment*, (Oxford: Oxford University Press, 2012).

раној модерној Енглеској (2000) и Џонатана Роуза (Jonathan Rose) и *Интелектуални живот британске радничке класе* (2001).⁹⁷ Друштвена интелектуална историја настаје као одговор на традиционални приступ изучавању идеја, који је критикован као превише усмерен на „велике садржаје“ и елитистички, затим као претерано метафизички (филозофски, одсечен од социјалне стварности), као и склон генерализацијама.⁹⁸

Поглед из Немачке – *Begriffsgeschichte*

У претходним поглављима, првенствено је било речи о интелектуалној историји на англофоном подручју. Ипак, неопходно је нешто рећи и о интелектуалној историји на немачком језичком простору, где се она одразила у пројекту појмовне историје (*Begriffsgeschichte*). Појмовна историја представља приступ који је истовремено сличан, али и различит, у односу на историју идеја, друштвену историју и контекстуализам „кембричке школе“. *Begriffsgeschichte* се везује за круг око Рајнхарта Козелека⁹⁹ (Reinhart Koselleck), Ота Брунера (Otto Brunner) и Вернера Концеа (Werner Conze), као и вишетоног историјског речника *Основни појмови у историји* (*Geschichtliche Grundbegriffe: Historisches Lexikon zur politisch-sozialer Sprache in Deutschland 1972–1997*, у наставку *GG*) који обухвата 130 појмова. У уводу првог тома, Козелек објашњава да под „основним историјским појмовима“ они не мисле на специјалистичке изразе историјске науке, већ на „водеће појмове историјског покрета који формирају, током трајања, предмет историјског истраживања“.¹⁰⁰

Амерички историчар и професор на Харварду, Мелвин Рихтер (Melvin Richter), који је најзаслужнији за промовисање појмовне историје у англофоном свету, наглашава да је један од фокуса *Begriffsgeschichte* на „континуитету, променама и иновацијама у значењу основних појмова коришћених у политичкој и социјалној мисли“.¹⁰¹ Предмет истраживања је трајност, као и револуционарне

⁹⁷ Grafton, *нав. дело*, 28.

⁹⁸ Darrin M. McMahon, “The Return of the History of Ideas?”, in Darrin M. McMahon and Samuel Moyn (eds.), *Rethinking Modern European Intellectual History*, (Oxford: Oxford University Press, 2014), 16–17.

⁹⁹ Идеја о пројекту је потекла од Козелека крајем 1950-их година, у тренутку када је он био асистент код професора Вернера Концеа (Keith Tribe, “The Geschichtliche Grundbegriffe Project: From History of Ideas to Conceptual History. A Review Article”, *Comparative Studies in Society*, vol. 31 (1989), 180). Козелек је првобитно предложио студију о историји појмова од антике до савременог доба. Конце је начелно прихватио његову идеју, предлажући да усмерење ипак буде на немачко говорно подручје и период модерности.

¹⁰⁰ Reinhart Koselleck, “Mitarbeiterverzeichnis”, *Geschichtliche Grundbegriffe, Historisches Lexikon zur politisch-sozialen Sprache in Deutschland*, Band 1 (A–D), XIII.

¹⁰¹ Исто, 10.

промене у значењу појмова до којих долази у току радикалних друштвених промена, криза и слично. За разлику од постмодернистичког приступа који негира улогу свесног субјекта у креирању језика, појмовни историчари испитују утицај посебних агента (индивидуалних, групних, институционалних) који на специјални начин управљају језиком, граматиком и појмовима, користећи их у доминацији.¹⁰² Појава појмовне историје је уско везана за дефинисање дисциплине која настоји да допуни доминантну друштвену историју на равноправним основама, као и потреби дистанцирања од традиционално схваћене интелектуалне историје (која се у немачком случају везивала за национализам и конзервативизам).¹⁰³

Пројекат *GG*, покренут у Хајлдебергу под вођством Вернера Концеа, од самог почетка је реферисао на друштвену историју и политички контекст.¹⁰⁴ Ова група историчара одбацује интелектуалну историју која се развијала под утицајем Мајнекеа (Friedrich Meinecke) и његове школе, а коју су они сматрали удаљеном од истраживања социјалних, политичких и економских структура.¹⁰⁵ Иза пројекта *GG* стоји једна велика хипотеза: у периоду између 1750. и 1850. године, који је Козелек назвао *Sattelzeit* („време седла“), долази до радикалне трансформације политичког и социјалног језика немачког простора током које појмови добијају своје савремено значење.¹⁰⁶ По Козелеку, модерни свет је креиран непосредно након епохе просветитељства и карактерише га „повећана апстракција значења појмова у политици и њихово подвргавање опасним идеологијама у име демократије и масовне политике“.¹⁰⁷ Козелек сматра да појмови превазилазе језик, па га занима теорија односа између идеја и времена, при чему је задатак појмовне историје да установи дистинкцију између појмова који су настали као одговор на догађаје у реалном времену и они који су били варнице друштвене промене.¹⁰⁸

Веза између појмовне и друштвене историје објашњава циљ пројекта. Козелек негира могућност „тоталне друштвене“, као и „тоталне појмовне историје“, инсистирајући да се друштвене појаве нераскидиво прожимају са лингвистичким.¹⁰⁹ Он наводи да „ни једна социјална активност, ни један политички

¹⁰² Исто.

¹⁰³ Jan Werner Muller, “On Conceptual History”, in Darrin M. McMahon and Samuel Moyn (eds.), *Rethinking Modern European Intellectual History*, (Oxford: Oxford University Press, 2014), 79.

¹⁰⁴ Richter, *нав. дело*, 17.

¹⁰⁵ Исто. Види и: Georg G. Iggers, *The German Conception of History. The National Tradition of Historical Thought from Herder to the Present* (Middletown: Wesleyan University Press, 1983).

¹⁰⁶ Richter, *нав. дело* 17.

¹⁰⁷ Richard Whatmore, *What is Intellectual History?*, 32.

¹⁰⁸ Reinhart Koselleck, *Futures Past: On the Semantics of Historical Times*, (New York: Columbia University Press, 2004).

¹⁰⁹ Reinhart Koselleck, *The Practice of Conceptual History: Timing History, Spacing Concepts*, (Stanford: Stanford University Press, 2002), 22–24.

споразум, никаква економска размена нису могући без извештавања, планирања, дискусија, без јавних дебата или тајних преговора, без команди и послушности, односно без консензуса учесника¹¹⁰. Ипак, изговорено и написано није идентично са учињеним, односно историја која се одиграва је увек различита од лингвистичке потпоре.¹¹¹ Историјско истраживање, путем реконструкције и интерпретације, немогуће је без оралне или писане комуникације.¹¹² Зато је и уређивачки одбор *GG*-а, пројекат започео са жељом да комбинује истраживање језика који се користи да се расправља о друштву, држави, економији и идентификацијом различитих група, сталежа и класа са тим језиком.¹¹³

Концептуални приступ у *GG* форми коју промовише Козелек почива на уверењу да политички језик у току конфликта карактерише фундаментално неслагање око правила употребе појмова. У току кризе, на различите групе се испољавају фундаменталне промене у језику права, политике, бирократије и оне постају осетљиве на последице које проистичу из употребе вокабулара и језичких пракси из старог поретка (који се урушава).¹¹⁴

Међутим, питање односа појмова са „историјском стварношћу“ остаје сложено. Козелек сматра да се стварност и појмови не поклапају међусобно, већ „значање и употреба речи никада нема једносмеран однос са тзв. реалношћу“, па се „појмови и реалност мењају различитим брзинама, у односу у којем повремено концептуалност превазилази реалност, а повремено реалност превазилази концептуалност“.¹¹⁵ У складу са тим, постоје појмови који региструју искуство (*Erfahrungsregistraturbegriffe*) и појмови који стварају искуство (*Erfahrungsstiftungsbegriff*).¹¹⁶ Поврх тога, постоје појмови који су есенцијално утопистички, издвојени из реалности, па они формирају очекивање (*Erwartungsbegriffe*). По Козелеку, појмови нису само индикатори, већ и фактори у историји. Појмови и чињенице дивергирају међусобно, а тензија између њих производи историјску промену. „Обележје модерности је тенденција да се заврши процес дивергенције, да се затвори пукотина (раскорак), у 20. веку што хитније“.¹¹⁷

¹¹⁰ Исто, 24.

¹¹¹ Исто, 24–25.

¹¹² Исто, 27.

¹¹³ Richter, *нав. дело*, 18.

¹¹⁴ Исто, 42.

¹¹⁵ Muller, *нав. дело*, 83; Reinhart Koselleck, “On the History of Concepts and the Concept of History”, in D. Diner and M. Zimmermann (eds.), *Disseminating German Tradition: The Thyssen Lecture*, (Leipzig: Leipziger Universitätsverlag, 2009), 40).

¹¹⁶ Muller, *нав. дело*. 83.

¹¹⁷ Исто, 84.

Завршна разматрања – где је интелектуална историја данас?

Интелектуална историја се показала као довољно отпорна да преживи општа оспоравања и кризу током 1970-их и 1980-их година. Штавише, неки приступи који су је најрадикалније доводили у питање, попут постмодернизма и друштвене историје, помогли су да се она редефинише и учврсти на отворенијим основама. Данашњу популарност и значај дисциплине је уочљив сагледавањем новопокрнутих, престижних часописа који су тематски усмерени на њено поље.¹¹⁸ Уз опстанак ранијих приступа, о интелектуалној историји се данас промишља на другачији начин – од постколонијалних студија и студија рода до међународних односа и глобалног трансфера идеја.

О иновативности читавог поља можда најбоље сведочи глобална интелектуална историја. За популаризацију и шири пласман глобалне интелектуалне историје, од неизмерног значаја је зборник радова који су приредили Самјуел Мојн (Samuel Moyn) и Ендру Сартори (Andrew Sartori) под именом *Глобална интелектуална историја* (2013). Зборник садржи радове о појму, феномену, карактеристикама и приступима у изучавању глобалне интелектуалне историје. У уводном тексту, Мојн и Сартори представљају разне приступе глобалне интелектуалне историје, али разматрају и проблем хронологије, као и дефинисања поља.¹¹⁹ Текст у зборнику, написан од стране приређивача, америчког професора на Колумбији, Самјуел Мојна, посебно је вредан пажње. Мојн расправља о концептима који постају глобални, примећујући две различите групе – универзалистички концепти који настају у уском кругу и не укључују све, али им је природа таква да у неком моменту потчињени изнесу захтев да буду укључени сходно самој суштини идеје; и они неуниверзалистички, који се просто географски шире и постају глобални.¹²⁰ Ови први, поседују заједничку унутрашњу логику сопственог „испуњења“.¹²¹ Агенда универзалистичког концепта „скраћивања и самоиспуњења“ даје схему у којој антагонистички супротстављене елите и потлачени требају једни другима.¹²² Мојн тако долази до појмова „аутоглобализације“ и „неглобализације“, а глобална интелектуална историја нам помаже да о

¹¹⁸ Попут, *Modern Intellectual History* (2004), *Intellectual History Review* (2007), *Zeitschrift für Ideengeschichte* (2007), *Journal of Interdisciplinary History of Ideas* (2012) (Whatmore, *What is Intellectual History?*, 27).

¹¹⁹ Samuel Moyn, Andrew Sartori, “Approaches to Global Intellectual History”, in S. Moyn, A. Sartori (eds.), *Global Intellectual History*, (New York: Columbia University Press, 2013).

¹²⁰ Samuel Moyn, “On the Nonglobalization of Ideas”, in S. Moyn, A. Sartori (eds.), *Global Intellectual History*, (New York: Columbia University Press, 2013), 188–189.

¹²¹ Исто, 189.

¹²² Исто

трансферу, рецепцији и циркулацији идеја размишљамо изван уског просторног и временског оквира.¹²³

Какве плодове може дати постколонијални и глобални приступ, сведочи књига Сузан Бак-Морс (Susan Buck-Morss), америчке интелектуална историчарке - *Хегел, Хаити и универзална историја* (2009). Бак-Морс анализира корене познате „дијалектике господара и роба“ код Хегела.¹²⁴ Смештајући Хегелово дело у историјски контекст, Сузан Бак-Морс примећује да Хегел пише о тој теми баш у тренутку црначке револуције на Хаитију 1803. године.¹²⁵ Пошто се слобода манифестује кроз „међусобно признање“, које се остварује побуном робова, збацивањем господара и успостављању конституционалне државе, она показује да је управо устанак робова на Хаитију инспирисао Хегела. Раније непознавање ове везе она објашњава првенствено евроцентризам и недовољно развијеним глобалним приступом интелектуалне историје. Својом књигом, Бак-Морс жели да промовише „сазнајни заокрет“ у односу на традиционалне хијерархије важности. „Чињенице су важне не као подаци са фиксним значењем, већ као повезани путокази који могу настављати да нас изненађују“.¹²⁶ Уместо трагања за дефинитивном истином, циљ истраживања и академске дебате треба бити „проширивање хоризонта имагинације“.¹²⁷ По мишљењу Бак-Морс, то се постиже колективним научним напором који „има за циљ да произведе знање за глобалну јавну сферу вредну тог имена, а у којој дефинисање граница није детерминисано унапред као последица контроле монопола над знањем од стране историјских победника“.¹²⁸

Хегел и Хаити сведоче о начину како је спроведено искључивање колонијалног искуства из прича које Запад говори о самом себи.¹²⁹ Оно што Бак-Морс жели да покаже не тиче се просте инспирације или узора, већ дубинских веза – немогућности да се мисли о „Хегелу без Хаитија“.¹³⁰ Међутим, поред евроцентризма историчара филозофије и интелектуалних историчара, Бак-Морс се пита да ли је сам Хегел делом крив пошто се није директно реферисао на револуцију. Испитујући контекст, она Хегелову ћутњу објашњава полицијским терором, спољном претњом од стране Наполеона, незавидним материјалним положајем и осталим околностима које су га спречиле да помене Хаити.¹³¹

¹²³ Исто, 190–202.

¹²⁴ Susan Buck-Morss, *Hegel, Haiti and Universal History*, (Pittsburgh: University of Pittsburgh Press, 2009), 10.

¹²⁵ Исто, 11–12.

¹²⁶ Исто, 13.

¹²⁷ Исто, 14.

¹²⁸ Исто.

¹²⁹ Исто, 16.

¹³⁰ Исто.

¹³¹ Исто, 17–20.

Почетна отвореност, интердисциплинарност и анти-индивидуални карактер дисциплине интелектуалне историје, опстаје и данас. У последњих неколико година, чак се и сам Лавцој поново актуелизује на другачијим основима.¹³² Изгледа да се интелектуална историја показала најуспешнијом када је примењивала интердисциплинарност, отвореност у приступима и комбинацију и уважавање осталих токова у хуманистици. Промовисање и искључивост у примени само једног приступа, било то лингвистички контекстуализам, деконструкција или изоловано тумачење текста, доводило је до кризе и немогућности да се дисциплина избави из методолошких ограничења.

За крај овог прегледа, неопходно је нешто рећи о потреби да се уваже разни приступи из 20. века како би дисциплина наставила да се унапређује и успешно суочава са свим методолошким изазовима. Текст америчког професора филозофије, Фредерик Бејзера (Frederick C. Beiser), управо нуди предлог помирења контекстуалног и текстуалног приступа, односно интелектуалне историје са аналитичком филозофијом.¹³³ Спор између интелектуалне историје и аналитичке филозофије је, по речима Бејзера, довео до тога да је данас „тражити доброг историчара филозофије исто као истовремено тражити доброг психоаналитичара и водоинсталатера”.¹³⁴ Филозоф се бави *Begriffsspiel*, валидношћу аргумената, логичком структуром идеја (њиховим премисама и закључцима, њеним односима комплементарности и некомплементарности са другим идејама), и он не мора да брине какви су њени корени и разлози постојања. Са друге стране, историчар се првенствено бави коренима и узроцима идеја и аргумената, њега не занима да ли су те идеје истините или лажне, као ни да ли су аргументи утемељени или неутемељени. Бејзер у 20. веку примећује изражену тенденцију да се историја филозофије или историзује или филозофизује, при чему он сматра да су обе крајности штетне (једна води у *антикварство*, а друга у *анахронизам*).¹³⁵ Бејзер сматра да је потребна „нова историја идеја”.¹³⁶ Она не би била као првобитна, али би од ње преузела основу за синтезу, сарадњу и отвореност у приступу. Изолована анализа филозофског текста евалуацијом аргумента и одређивањем његове формалне валидности и квалитета доказа, уколико испусти контекст, у потпуности је аисторична и неадекватна.¹³⁷ „Покушај да се интерпретира текст

¹³² На пример, види: McMahon, “The Return of the History of Ideas?”

¹³³ Frederick C. Beiser, “History of Ideas. A Defense”, in Herman Cappelen, Tamar Szabo Gendler and John Hawthorne (eds), *The Oxford Handbook of Philosophical Methodology*, (Oxford University Press, 2016).

¹³⁴ Исто, 507.

¹³⁵ Исто.

¹³⁶ Исто, 510.

¹³⁷ Исто, 511–512.

само на основу њега самог, без знања других текстова са којима он кореспондира, било би као слушање једног фрагмента веће конверзације, без знања шта су други учесници рекли и због чега су то рекли¹³⁸. Филозофија је у историји, па без разумевања контекста се не може ни схватити филозофски аргумент сам по себи. Са друге стране, радикални контекстуализам значи потпуно напуштање анализе квалитета аргумента, третирање идеја као самозаторених у оквиру контекста и искључивање могућности да он може бити поново употребљен или релевантан.¹³⁹

Бејзер се труди да помири два приступа, да одбаци радикални вид новог историзма, па даје пример каквим питањима се може приступити унутрашњој критици текста и питању истине, уз избегавање замке анахронизма: „Да ли је аутор постигао себи постављене циљеве?“, „Да ли даје довољно доказа за премисе које поставља?“, „Да ли из његових премиса проистиче правилан закључак?“ и слично.¹⁴⁰ Друго место Бејзерове критике је то што, чак и да у потпуности реконструишемо контекст и ауторове намере, само разумевање „филозофског текста“ изостаје – његова логичка димензија, „логичка географија“: премисе неопходне да се оправда предлог, импликације и последице предлога, различито значење централних термина, да ли је довољни доказ понуђен за предлог, унутрашње контрадикције и остало.¹⁴¹

На основу свега претходно наведеног, да ли се може понудити потенцијално решење? Неки вид синтезе је неопходан. Таква синтеза би укључивала реконструкцију аргумената на бази његовог историјског контекста, као и њихово процењивање у складу са унутрашњом критиком. „Ово би осигурало да тачно реконструишемо аргументе, као и да их поштено процењујемо, без трагања за одговором на питања која су формулисана стандардима нашег доба“.¹⁴² На тај начин, интелектуална историја би у 21. веку задржала простор за даља промишљања о методама и техникама истраживања, уз уважавање свих динамичних расправа које су се водиле у оквиру дисциплине у претходном веку.

¹³⁸ Исто.

¹³⁹ Исто, 515-516.

¹⁴⁰ Исто, 517.

¹⁴¹ Исто.

¹⁴² Исто, 518; Слично решење предлаже и Питер Гордон. Види: Gordon, “Contextualism and Criticism in the History of Ideas”.

Литература

- Baring, Edward. "Intellectual History and Poststructuralism". In R. Whatmore and B. Young (eds.). *A Companion to Intellectual History*. Willey-Blackwell, 2016, 48–60.
- Beiser, Frederick C. "History of Ideas. A Defense". In Herman Cappelen, Tamar Szabo Gendler and John Hawthorne (eds.). *The Oxford Handbook of Philosophical Methodology*. Oxford: Oxford University Press, 2016, 505–524.
- Breckman, Warren. "Intellectual History and the Interdisciplinary Ideal". In Darrin M. McMahon and Samuel Moyn (eds.). *Rethinking Modern European Intellectual History*. Oxford: Oxford University Press, 2014, 275–293.
- Brett, Annabel. "What is Intellectual History Now". In D. Cannadine (ed.). *What is History Now?*. Palgrave Macmillan, 2002, 113–131.
- Buck-Morss, Susan. *Hegel, Haiti and Universal History*. Pittsburgh: University of Pittsburgh Press, 2009.
- Burckhardt, Jacob. *The Civilization of Renaissance in Italy*. New York: The New American Library of World Literature, 1960.
- Catana, Leo. "Intellectual History and the History of Philosophy: Their Genesis and Current Relationship". In R. Whatmore and B. Young (eds.). *A Companion to Intellectual History*. Willey-Blackwell, 2016, 129–140.
- Collingwood, R. G. *The Idea of History*. Cambridge: Cambridge University Press, 1946.
- Collingwood, Robin. "The Historical Logic of Question and Answer". In Preston King (ed.). *The History of Ideas. An Introduction to Method*. London-Totowa: Croom Helm-Barnes & Noble Books, 1983, 135–152.
- Collini, Stefan. "The Identity of Intellectual History". In R. Whatmore and B. Young (eds.). *A Companion to Intellectual History*. Willey-Blackwell, 2016, 7–18.
- Cuttica, Cesare. "Intellectual History in the Modern University". In R. Whatmore and B. Young (eds.). *A Companion to Intellectual History*. Willey-Blackwell, 2016, 36–47.
- Darnton, Robert. "In Search of Enlightenment: Recent Attempts to Create a Social History of Ideas". *Journal of Modern History* 43, no. 1 (1971), 113–132.
- Darnton, Robert. *The Business of the Enlightenment: A Publishing History of the Encyclopédie*. Cambridge: Harvard University Press, 1979.
- Dunn, John. "The Identity of the History of Ideas". *Philosophy*, 43/164 (1968), 85–104.
- Gordon, Peter E. "Contextualism and Criticism in the History of Ideas". In Darrin M. McMahon and Samuel Moyn (eds.). *Rethinking Modern European Intellectual History*. Oxford: Oxford University Press, 2014, 32–55.
- Gordon, Peter E. "What is Intellectual History? A Frankly Partisan Introduction to a Frequently Misunderstood Field", 2012. Available at, <https://ces.fas.harvard.edu/uploads/files/Reports-Articles/What-is-Intellectual-History-Essay-by-Peter-Gordon.pdf> (accessed 03.11.2022).
- Grafton, Anthony. "The History of Ideas. Precept and Practice: 1950–2000 and Beyond". *Journal of the History of Ideas*, Vol 67, No. 1 (2006), 1–32.
- Ginzburg, Carlo. *Sir i crvi. Kozmos jednog mlinara iz 16. stoljeća*. Zagreb: Grafički zavod Hrvatske, 1989.

- Grasija, Horhe. *Filozofija i njena istorija. Sporna pitanja u filozofskoj historiografiji*. Beograd: "Filip Višnjić", 2002.
- Hutton, Sarah. "Intellectual History and the History of Philosophy". *History of European Ideas*, 40:7 (2014), 925–937.
- Iggers, Georg G. *The German Conception of History. The National Tradition of Historical Thought from Herder to the Present*. Middletown: Wesleyan University Press, 1983.
- Israel, Jonathan. *The Democratic Enlightenment*. Oxford: Oxford University Press, 2012.
- Jacoby, Russel. "A New Intellectual History". *The American Historical Review*, Volume 97, Issue 2 (1992), 405–424.
- Jay, Martin. *Genesis and Validity. The Theory and Practice of Intellectual History*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 2002.
- Kelley, Donald R. *The Descent of Ideas. The History of Intellectual History*. London-New York: Routledge, 2002.
- Kelley, Robin D. G. "Notes on Deconstructing The Folk". *The American Historical Review*, Volume 97, Issue 5 (1992), 1400–1408.
- Koselleck, Reinhart. "Mitarbeiterverzeichnis", *Geschichtliche Grundbegriffe, Historisches Lexikon zur politisch-sozialen Sprache in Deutschland*, Band 1 (A–D). Stuttgart: Ernst Klett Verlag, 1972.
- Koselleck, Reinhart. "On the History of Concepts and the Concept of History". In D. Diner and M. Zimmermann (eds.). *Disseminating German Tradition: The Thyssen Lecture*. Leipzig: Leipziger Universitätsverlag, 2009.
- Koselleck, Reinhart. *Futures Past: On the Semantics of Historical Times*. New York: Columbia University Press, 2004.
- Koselleck, Reinhart. *The Practice of Conceptual History: Timing History, Spacing Concepts*. Stanford: Stanford University Press, 2002.
- LaCapra, Dominic. "Intellectual History and Its Ways". *The American Historical Review*, Volume 97, Issue 2 (1992), 425–439.
- Lovejoy, Arthur O. „Reply to Professor Spitzer“. *Journal of the History of Ideas*, V (1944), 204–219.
- Lovejoy, Arthur O. "Reflections on the History of Ideas". *Journal of the History of Ideas*, 1, no. 1 (1940), 3–23.
- Lovejoy, Arthur O. *The Great Chain of Being. The Study of History of an Idea*. Harvard: Harvard University Press, 2001.
- Mandelbaum, Maurice. "The History of Ideas, Intellectual History and History of Philosophy". *History and Theory*, Vol. 5 (1965), 33–66.
- McMahon, Darrin M, Moyn, Samuel. "Introduction: Interim Intellectual History". In Darrin M. McMahon and Samuel Moyn (eds.). *Rethinking Modern European Intellectual History*. Oxford: Oxford University Press, 2014, 3–12.
- McMahon, Darrin M. "The Return of the History of Ideas?". In Darrin M. McMahon and Samuel Moyn (eds.). *Rethinking Modern European Intellectual History*. Oxford: Oxford University Press, 2014, 13–31.

- Moyn, Samuel, Sartori, Andrew. "Approaches to Global Intellectual History". In S. Moyn, A. Sartori (eds.). *Global Intellectual History*. New York: Columbia University Press, 2013, 3–30.
- Moyn, Samuel. "On the Nonglobalization of Ideas". In S. Moyn, A. Sartori (eds.). *Global Intellectual History*. New York: Columbia University Press, 2013, 187–204.
- Muller, Jan Werner. "On Conceptual History". In Darrin M. McMahon and Samuel Moyn (eds.). *Rethinking Modern European Intellectual History*. Oxford: Oxford University Press, 2014, 74–93.
- Normore, Calvin G. "The Methodology of the History of Philosophy". In Herman Cappelen, Tamar Szabo Gendler and John Hawthorne (eds.). *The Oxford Handbook of Philosophical Methodology*. Oxford: Oxford University Press, 2016, 27–48.
- Parsons, Jotham. "Defining the History of Ideas". *Journal of the History of Ideas*, Vol 68, No. 4 (2007), 683–699.
- Pocock, J. G. A. "Texts as events: reflections on the history of political thought (1987)". *Political Thought and History. Essays on Theory and Method*. Cambridge: Cambridge University Press, 2009, 106–119.
- Pocock, J. G. A. "The History of Political Thought: A Methodological Inquiry (1962)". In *Political Thought and History. Essays on Theory and Method*. Cambridge: Cambridge University Press, 2009, 3–19.
- Pocock, J. G. A. *The American Constitution and the Feudal Law. A Study of English Historical Thought in the Seventeenth Century*. Cambridge: Cambridge University Press, 1987.
- Rorty, Richard. "The Historiography of Philosophy: Four Genres". In Richard Rorty, J. B. Schneewind and Quentin Skinner (eds.). *Philosophy in History*. Cambridge: Cambridge University Press, 1984, 49–76.
- Sheppard, Kenneth. "J. G. A. Pocock as an Intellectual Historian". In R. Whatmore and B. Young (eds.). *A Companion to Intellectual History*. Willey-Blackwell, 2016, 113–125.
- Skinner, Quentin. "Meaning and Understanding in the History of Ideas". *History and Theory*, Vol. 8, No. 1 (1969), 3–53.
- Spitzer, Leo. „Geistesgeschichte vs. History of Ideas as Applied to Hitlerism“. *Journal of the History of Ideas*, V (1944), 191–203.
- Strauss, Leo. "Persecution and the Art of Writing". *Social Research*, Vol. 8, No. 4 (1941), 488–504.
- Taylor, Charles. "Philosophy and its History". In Richard Rorty, J. B. Schneewind and Quentin Skinner (eds.). *Philosophy in History*. Cambridge: Cambridge University Press, 1984, 17–30.
- Tribe, Keith. "The Geschichtliche Grundbegriffe Project: From History of Ideas to Conceptual History. A Review Article". *Comparative Studies in Society*, vol. 31 (1989), 61–70.
- Whatmore, Richard. "Quentin Skinner and the Relevance of Intellectual History". In R. Whatmore and B. Young (eds.). *A Companion to Intellectual History*. Willey-Blackwell, 2016, 97–112.
- Whatmore, Richard. *What is Intellectual History?*. Cambridge: Polity, 2015.

Summary

Pavle Antonijević, MA LLM

Insight Into Some Methodological Issues and Disputes in the Research of Intellectual History

The article attempts to present some methodological approaches, controversies, and dilemmas in the research of intellectual history. First, the paper shows a dispute over the subject matter and the definition of the discipline from the perspective of influential scholars in the field. The major part of the study aims to show several methodological approaches: the traditional method of the “history of ideas” in the USA, the linguistic contextualism of the “Cambridge school”, the relationship between postmodernism and intellectual history, as well as social intellectual history. Similarities and differences between selected approaches are discussed considering their contributions and shortcomings. The final part of the article examines contemporary trends within the discipline, offering one of the potential solutions for earlier crises and methodological difficulties.

Keywords: intellectual history, history of philosophy, methodology, history of ideas, linguistic contextualism, poststructuralism.